

Doç. Dr. Nilüfer TAPAN
İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

YABANCI DİL OLARAK ALMANCA ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜR BAĞLAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yabancı bir dil öğrenme uğraşı aynı zamanda yabancı bir kültürü de anlama/tanıma uğraşı demektir. Yabancı dilde öğrendiği her yeni sözcük, anladığı her yeni tümce, çözebildiği her yeni metin yabancı dil öğrenen kişinin bilincinde, o dili konuşan kişilerle, bu kişilerin yaşadığı dünyayla ilgili yeni düşünceler, yeni imgeler oluşmasına neden olur. Bu açıdan bakıldığında yabancı dil öğretimi amaç-kültür gözönünde tutulmadan, salt dilsel dizgenin öğretimiyle sınırlamak, dilsel kullanımların da anlaşılmasına yol açarak yabancı dil öğretimini aksatır. Öğrenci ancak amaç-dil dizgesini, o dili konuşan ülkenin kendine özgü değerler dizgesinin oluşturduğu toplumsal bağlamlar içinde doğru kullandığında, amaç-dili öğrenmiş sayılır. Böyle bir öğrenme ise derslerde kültür aktarımına dayanan düzenlemelere gerektiği biçimde yer verilmesi ile gerçekleşebilir.

Değişik Yabancı Dil Öğretim Yöntemlerinde Kültürün Yeri

Yabancı dil öğretiminin tarihsel gelişimine bakıldığında, yabancı kültür/toplum/ülke ile ilgili bilgilerin aktarıldığı, o kültür içinde yaşayan kişilerin yaşam ve davranış biçimlerinin, düşüncelerinin yansıtıldığı ülkebilgisi (Landeskunde) çalışmalarına her zaman yer verildiği ortaya çıkar. Ancak, dil öğretiminde değişen amaç ve yöntemler yabancı kültüre ilişkin çalışmaları da yönlendirmiştir.

Örneğin, 1960'lı yıllara dek yabancı dil olarak Almanca öğretiminde kullanım alanı bulmuş olan dilbilgisi-çeviri yönteminin başlıca amacı, öğrenciyi yabancı kültürün düşünsel ürünlerini, özellikle de hem amaç-dil, hem de amaç-kültürü en iyi biçimde yansıttığı kabul edilen yazınsal metinleri okuyup anlayacak düzeye getirmek, böylece de öğrencinin kültürünü genişletmektedir. Ülkebilgisi çalışmalarına yönelik ders içerikleri de öğrenci gereksinimleri gözönüne alınmadan, yabancı kültüre özgü değer dizgesini, yeni kültür değerlerini aktarmak, hatta benimsetmek olarak belirlenmiştir.

1960'lı yıllarda yabancı dil öğrenme amacının dilin kullanımı üzerinde yoğunlaşması, yabancı dil olarak Almanca öğretiminde de konuşsal-işitsel yöntemin ağırlık kazanmasına yol açmıştır. Dilin bir bildirişim aracı olarak kullanılmasının öngörüldüğü bu yöntemde kültür aktarımına yönelik çalışmalar da doğal olarak yabancı kültür değerlerini içeren yazınsal metinleri okuyup anlamak değildir artık. Ders içeriklerini belirleyen günlük yaşam biçimleridir. Amaç-kültür ise büyük ölçüde gündelik durumların yansıtıldığı diyaloglarda örtük olarak sunulur öğrenciye. Ağırlığın gündelik yaşam biçimlerine kaydığı bu çalışmalarda yararçı bir yaklaşım egemendir. Ayrıca derslerde yabancı kültürün çeşitli kurumları ve bunların işleyişi ile ilgili salt bilgi iletici metin çalışmalarına da yer verilmiştir.

1980'li yıllardan bu yana ise yabancı dil olarak Almanca öğretimi bildirişimsel-işlevsel yöntemin ilkeleri doğrultusunda sürdürülmektedir. Bu yöntemin üst-amacı öğrenciye bildirişim edincini / yetisini kazandırmaktadır. Bildirişim yetisi bildirişimsel-işlevsel yöntemin üst-amacı olduğunda ders içeriklerine de yeni düzenlemelerin getirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Öğrenme sürecinde kişinin oynadığı önemli rol, bu yöntemde uygun dil dersleri düzenlenirken ağırlığın ders konularından öğrenci gereksinimlerine kaymasına neden olmuştur. Yabancı dil öğretimi ancak öğrenci gereksinimleri doğrultusunda ilerlerse öğrencinin ilgisini çekebilir. Öğrenci, öğrenme istek ve ilgisi, beklentileri, deneyimleri, içinde bulunduğu koşullar ile öğretimin odak noktasıdır. artık.

Bu görüşler yabancı dil olarak Almanca öğretiminde kültür aktarımına yönelik çalışmalara da yeni boyutlar getirmiştir. Öğrenciye yönelik bir öğretim biçimi öğrencinin kendi kültürünün de

ders düzenlemelerinde yer almasını öngörür. Öğrenci, kendi kültüründen yola çıkarak, yabancı dil aracılığıyla kendisine sunulan yabancı kültürle sorarak, karşılaştırarak, onaylayarak ya da sorgulayarak bir çeşit diyalog içine girer, bildirişim kurar. İşte yabancı dil olarak Almanca derslerinde bugün özellikle bu kültürlerarası bildirişimi (interkulturelle Kommunikation) gerçekleştirme doğrultusunda düzenlemelere gidilmektedir.

Günümüzde bu alanda yapılan çalışmalar hangi amaçlara yönelik sürdürülmektedir? Bu uygulamalarda önerilen ders teknikleri nelerdir?

Bugün kullanılan Almanca ders kitapları incelendiğinde, kültür karşılaştırmalarının sözkonusu olduğu ülkebilgisi bölümlerinde uygulamaların iki yönlü ele alındığı görülür. Bunlar ya eyleme yönelik (handlungsbezogen) ya da bilgi iletmeye yönelik (informationsbezogen) uygulamalardır. Bu iki yön genellikle birbirinden ayrılmassa da, öğrencinin içinde bulunduğu somut koşullara göre derslerde birine ya da ötekine öncelik tanınabilir.

Eyleme yönelik yönün ağırlıklı olduğu ülkebilgisi uygulamalarının amacı, öğrenciye Almanca konuşulan ülkelerde karşılaşabileceği gündelik durumları tanıtmak, bu durumlarda ortaya çıkabilecek bildirişim yönelimlerini dilsel ve toplumsal yönden doğru bir biçimde söze dökebilmesine, böylece de bu durumlarla karşılaştığında dil aracılığıyla yabancı bir dünyada eyleme geçebilmesine olanak sağlamaktır. Çünkü, M. Krüger'in de dile getirdiği gibi, «Bildirişim yetisinin geliştirilmesi aynı zamanda kişinin toplumsal eylem yetisinin de geliştirilmesidir»¹.

Bu amaca yönelik uygulamalarda ders içeriklerini Almanya'daki günlük yaşama özgü örnekler belirler. Ancak, amaç öğrencinin yabancı bir dünyayı tanınmasını sağlamak, bu dünyada eylem olanaklarını geliştirmek olduğunda, ders içinde ele alınan konuların, bildirişim durumlarının, öğrencinin üstlendiği toplumsal rollerin gerçek yaşama aktarılabilir olması zorunludur. «Öğrenci ders düzeni içinde karşılaştığı bildirişim durumlarının ders dışındaki ger-

1 Krüger, M., «Sozial-und Übungsformen im Fremdsprachenunterricht», *Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht*, Neuner, G., Krüger, M, Grever, U., Berlin, München, 1981, s. 29.

çeklik içinde karşılıklarını bulabiliyorsa, ancak o zaman eylemsel yönün vurgulandığı ülkebilgisi uygulamaları da öğrenci için güdüleyici olabilir. Öte yandan öğrenci ders dışında, günlük yaşam içinde karşısına çıkan sorunları derse taşıyabilmeli, bunlara ders içinde çözümler bulabilmelidir. Ders içerikleri ile ders dışındaki dünya arasında gerçek aktarım olanakları olan karşılıklı bir ilişki söz konusudur bu durumda»².

Yukarıda belirtilen ders düzenlemelerinin işlerliğini sağlamak için soru yöneltme, onaylama, tepki gösterme, karşı çıkma vb. konuşma yönelimlerinin yer aldığı 'birisi ile konuşma' (partnerbezogenes Sprechen) bildirişim biçiminden, yine bu bildirişim biçimine uygun metin türlerinden yararlanır.

Ağırlığın bilgi aktarımında olduğu ülkebilgisi uygulamalarında ise öğrenciye Almanca konuşulan ülkelerle ilgili bilgiler sunulur, öğrencinin bu bilgileri anlamasına, değerlendirmesine, yorumlamasına, başka bir deyişle bu bilgileri alımlayıp özümsemesine yardımcı olunur. Bu tür düzenlemelerde amaç-kültür olguları ile ilgili nesnel bilgilerden yola çıkılacağı gibi, eyleme yönelik ülkebilgisi uygulamaları da çıkış noktası olarak seçilebilir. Örneğin, günlük yaşamda karşımıza çıkan 'Hangi yollardan bilgi edinebilirim?' bildirişim durumundan yola çıkılarak öğrenciye dilini öğrendiği ülkenin kitle iletişim sistemi tanıtılabilir, ya da okul deneyimini içeren bir bildirişim durumu eğitim sistemi ile ilgili bilgilere bir basamak olabilir. A. Deutschmann'ın da belirttiği gibi, «Öğrenciye amaç-kültür ile ilgili geniş bilgilerin sunulması, bir yandan da onun eylemde bulunabilme yetkisinin pekiştirilmesine yardımcı olur»³.

Ancak gündelik yaşam sorunlarının nesnel bilgilerle birleştiği düzenlemeler yanında, özellikle ileri düzey Almanca derslerinde öğrencinin Almanca konuşulan ülkelerle ilgili daha genel sorunlarla da karşılıklıya bırakılması, öğrencinin bakış açısını genişletmede yararlı olacaktır. Bu doğrultuda sürdürülen çalışmalarda öğrenciye, tarihsel gelişim de gözönünde tutularak, bu ülkelerin özellikle

2 Deutschmann, A., «Überlegungen zur Landeskundeplanung im Fach Deutsch als Fremdsprache», *Einführung in das Studium des Faches Deutsch als Fremdsprache*, Ehnert, R. (Hrsg.), Frankfurt/Main, 1982, s. 246.

3 a.g.y., S. 247.

politik, ekonomik ve kültürel durumları ile ilgili kapsamlı bilgiler verilmelidir.

Bilgi iletmenin vurgulandığı ders düzenlemelerinde 'birşey üzerine konuşma' ya da 'söylemsel konuşma' (diskursives Sprechen) bildirişim biçimine ağırlık verilmelidir. Duyma/okuma/görme-anlamaya dayanan metin çalışmalarını, özellikle de özgün metinlerle çalışmayı öngören söylemsel konuşma uygulamalarında, metni anlamının yanısıra, yabancı dilde bilgi toplamak, bilgileri düzenlemek, karşılaştırmak, değerlendirmek, tartışmak, betimlemek, yorumlamak, görüş belirtmek vb. dilsel etkinlikler önem kazanır.

Bugün Almanca derslerinde kültür aktarımını amaçlayan uygulamaların yukarıda sözü geçen iki yönünden hangisinin daha çok vurgulanması gerektiğini belirleyen ise, öğrencilerin içinde buldukları ortam ve koşullardır. Örneğin, öğrenci Almanca'yı Almanca konuşulan ülkelerden birinde ikinci dil olarak kullanmayı amaçlıyorsa, ders içerik ve düzenlemelerinde önemli olan, incelememizde de değinildiği gibi, öğrencinin bu ülkelerde karşılaşabileceği gündelik durumları tanınmasına, bunların üstesinden gelebilmesine, ana dili Almanca olan kişilerle bildirişimde bulunabilmesine olanak sağlamaktır. Almanca'nın bildirişimi sağlamada zorunlu araç olduğu bu durumlarda kültür aktarımının eyleme yönelik yönünün vurgulanması doğaldır. Oysa, Almanca'yı kendi ülkesinde yabancı dil olarak öğrenip, kendi ülkesinde Almanca'dan yararlanacak olan, Almanca konuşulan ülkelerin gerçekleri ile ilişkisi dolaylı olan öğrenci grubu için, kendi yaşam dünyasına aktaramayacağı, kendi dünyası içinde eylemde bulunamayacağı durumları ele alan uygulamalar ikincil bir değer taşır. Sözü geçen öğrenci grubunda ağırlığın, bilgi iletici ülkebilgisi düzenlemelerine kaydırılması daha yararlı olacaktır.

Kişinin Eğitiminde Kültür Etkileşiminin Yeri

Yabancı dil olarak Almanca öğretiminde yabancı kültürle ilgili çalışmaların yer aldığı ülkebilgisi uygulamaları yukarıda sözü geçen her iki işlevi de yerine getirecek biçimde düzenlenmek zorundadır. Ancak, yabancı dil eğitiminde kültürlerarası bildirişimin vurgulandığı günümüzde, öğrenciye yalnız yabancı bir dünyadaki gün-

delik yaşamı yansıtan durumları sunmak, ya da amaç-kültürle ilgili bilgi aktarımında bulunmak yeterli değildir. Bugün amaç-kültürle ilgili sözü geçen düzenlemeler gerçekleştirilirken bir yandan da kültür etkileşiminin kişinin eğitiminde oynadığı önemli rol vurgulanmaktadır. Kişinin eğitimine yönelik bu amaca ise ancak öğrencinin kendi yaşam deneyimleri hesaba katıldığında ulaşılabilir.

Yabancı gerçeğe ilk karşılaşmasında öğrenci onu kendi ön-bilgileri, kendi deneyimleri ile kavramaya, yorumlamaya çalışır, yeni değerlerle tanış olduğu değerler, yabancı olanla kendisine yakın olan arasında ilişkiler kurup karşılaştırmalar yapar. Yabancı kültürle, kendi kültüründen yola çıkarak yaptığı böyle bir hesaplaşma öğrencinin bir yandan yabancı kültüre olan ilgisini arttırırken, öte yandan da kendi kültürüne yeni bir açıdan bakmasına, daha bilinçli eğilmesine olanak sağlar. Yeni olanın bilineni zenginleştirdiği bu tür uygulamalar öğrencinin bakış ufkunu genişletir, böylece de daha esnek düşünmesine yol açar. Artık öğrenci hem yabancı kültüre daha açık, önyargısız yaklaşacak, hem de kendi kültürünün kendine özgü yanlarını yeni oluşturduğu bir bilinçle daha iyi değerlendirebilecektir. Başka bir deyişle, bu öğrenme süreci içinde öğrenci, insanlara, dünyaya ve olaylara alışkanlıklarının dışına çıkarak daha geniş bir açıdan bakmayı öğrenecektir.

«— Bu durum neden yabancı dünyada böyleyken bizde başka?

— Bana sunulan bu yeni durum benim için ne gibi bir anlam taşımakta? türünden soruların yönlendirdiği modellerle sürdürülen çalışmalarda bir yandan öğrenciye kişisel ve toplumsal yönden kişiliğini geliştirme olanakları verilirken öte yandan onun kendi özdeşliğini bulmasına yardımcı olunur.

Yabancı dil öğretiminde kültürlerarası bildirişime dayanan uygulamaların belirtilen eğitsel amaca ulaşabilmesi için, derslerin aşğıdaki karşılaştırma alanları dikkate alınarak düzenlenmesi gereklidir⁵.

4 Neuner, G., «Überlegungen zur Didaktik und Methodik des Textverständnisses im Unterricht Deutsch als Fremdsprache», *Zielsprache Deutsch 1*, 1984, s. 18.

5 Karşılaştırma modeli ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Neuner, G., «Überlegungen zur Didaktik», s. 15.

- A — Öğrencinin kendi dil/kültür deneyimi ile yabancı dil/kültürün kavram, yapı ve birimleri arasında bir ayrımın olmadığı alanlar
- B — İki kültürde de bulunan, ancak yalnız yüzey yapıda aynı gibi gözükse, derin yapıda ise ayrımların var olduğu kavram, yapı ve birimleri içeren alanlar
- C — Öğrencinin kendi dilinde / kültüründe var olan kavram, yapı ve birimlerin yabancı dilde/kültürde karşılığının bulunmadığı alanlar
- D — Yabancı dilde/kültürde varolan kavram, yapı ve birimlerin öğrencinin kendi deneyiminde karşılığının olmadığı alanlar.

Kültürlerarası öğrenmede iki kültür karşılaştırılırken sözü geçen alanlardaki ölçütlerin araştırılması gerekir.

Yabancı kültür ile öğrencinin kendi kültüründe eş olan, ayrımın sözkonusu olmadığı durumlar (Alan A) öğrenci için cansıkkıcıdır, öğrenmeye değmez. Oysa, «yabancı dünyayla ilgili daha-çoksey-bilmek isteme dürtüsü»⁶ öğrencinin kendisine aktarılanı öğrenmeye değer bulmasına bağlıdır. Bu işi ancak öğrencinin kendi kültürel deneyimi ile yabancı kültür karşısındaki deneyimi arasında bir gerilime ve dolayısıyla da çeşitli sorulara yol açan durumların derse getirilmesi ile sağlanabilir.

Eğer öğrencinin kendi kültür deneyiminde tanıdığı, bildiği olguların, durumların yabancı deneyim içinde karşılığı yoksa (Alan C), bu da öğrencide bir tepki uyanmasına yol açabilir. Çünkü bu durumda öğrenci yabancı dünyada kendi deneyimindekine benzer öğeler bulamaz, kendi deneyimini işin içine katamaz, bunun sonucu olarak kendi önbilgisini yabancı dünyada etkin kılamaz.

Öte yandan yabancı kültürde varolan bazı olguların karşılığını öğrenci kendi deneyim alanı içinde bulamaz. (Alan D) Kendi ön-

6 Neuner, G., «Fremdsprachlicher Text und universelle Lebenserfahrungen-Aspekte einer Themenorientierten Fremdsprachendidaktik», *Dilbilim VII*, 1987, s. 64.

bilgisini aşan bu gerçeğin içinde öğrenci edilgin bir konumdadır. Böyle olunca da yabancı kültürün bu yanı öğrenci için güdüleyici değildir. Bu durumda öğrenciye yabancı kültüre ilişkin ek bilgiler verilmeli, bazı özellikler açıklanmalıdır. Böylece de yabancı olan açıklığa kavuşturulmalı, anlaşılır kılınmalı, öğrencinin bilinmeyeni aşabilmesine olanak tanınmalıdır.

Kültürlerarası bildirişimin vurgulandığı yabancı dil öğretiminde özellikle üzerinde durulması ve aydınlatılması gereken alan ise iki kültürde de bulunan, ancak yalnızca yüzey yapıda aynı gibi gözüken, derin yapıda ise ayrımların varolduğu alandır. (Alan B) Çünkü bu alanda yanlış anlama/yorumlama, iletişim kopukluğu, önyargıların pekişmesi gibi sakıncalar sözkonusu olabilir. Bu sakıncaları önlemek için, G. Neuner'in de belirttiği gibi, «Kültürlerarası karşılaştırmalarda yanlış anlama/anlaşılma çözümlmelerine gidilmelidir. Bu çözümlmeler her dil/kültür grubu arasında, her seferinde değişik uygulamalarla yürütülmek zorundadır. Böyle çözümlmelerde kültürden kültüre değişik sonuçlara varılması doğaldır. Örneğin Alman-Fransız kültürlerinin karşılaştırılmasında ortaya çıkacak sonuçlar, Alman-İngiliz kültür karşılaştırılmasından daha farklı olacaktır»⁷.

Kültür Etkileşimini Destekleyici Konu Alanları

Yukarıda sözü geçen kültür karşılaştırma ölçütlerinden yola çıkılarak yapılacak uygulamaların yabancı dil öğretiminde verimli kılınabilmesi, bu çalışma biçimini destekleyici ders içerikleri ile gerçekleşebilir. Ders içeriklerinde belirleyici olan ise konular ve bu konulara bağlı uygun metin türleridir. «Yabancı dil öğretimi, öğrencinin kişisel eğitimine katkı sağlayıcı bir işlev kazandığında öğretim sürecinde ele alacak konuların seçimi eğitsel bakışa göre gerçekleşmelidir. Öğrencinin ilgi düzeyi, bu bağlamda belirleyici öğelerdendir. Öğrenciye kişilik geliştirme yönünden birşey kazandırmayan konular üzerinde durmak öğrenme isteğini de olumsuz etkiler»⁸.

7 Neuner, G., «Überlegungen zur Didaktik», s. 16.

8 Polat, T., *Yabancı Dil olarak Almanca Öğretiminde Yöntem Sorunu (Eleştirel Bir Yaklaşım)*, Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, 1986, s. 30.

Ancak, bir yandan her öğrencinin ilgi alanının değişik olduğu, öte yandan ise birçok konunun zaman içinde güncelliğini yitireceği düşünüldüğünde öğrenciyi güdüleyerek, ilgisini çekerek, öğrenme isteği uyandırarak onun kişiliğinin gelişmesine yardımcı olacak ders konularını seçmenin oldukça güç olduğu gerçeği ortaya çıkar. Yabancı dil öğretiminde son yönelişler, konu seçiminde her kültürde varolan, tüm insanların deneyim alanları içine giren, ancak her kültürde değişik görünüşler içeren temel-yaşam-deneyim-alanlarının (Grunddaseinserfahrungen) çıkış noktası olarak alınmasını öngörmektedir. Antropolojinin inceleme alanına giren temel-yaşam-işlevlerinden⁹ yola çıkılarak saptanmış olan bu alanlar yabancı dil öğretimi sözkonusu olduğunda şöyle sıralanabilir¹⁰:

- Aile içinde yaşam
- Aileyi aşan daha geniş bir topluluk içinde yaşam
- Doğum ve ölüm
- Yerleşim
- Çalışma
- Öğrenme
- Yeme, içme
- Boş zaman değerlendirme
- Yer değiştirme, seyahat etme
- Zamanla ilgili deneyimler (ne oldu, ne oluyor, ne olacak)
- Dinsel deneyimler
- Otorite ile ilişkiler
- Bağımsızlık kazanma
- Yaratıcı olma, hayal gücünü geliştirme
- vb.

9 Konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Neuner, G., «Fremdsprachlicher Text und universelle Lebenserfahrungen.....», s. 51-60.

10 Neuner, G. Steffen, G., *Themen-und textorientiertes Arbeiten*, (DIFF-Studienheft), 1986, s. 25.

Yaşam-deneyim-alanlarından yola çıkılarak derlenen konularla yapılacak düzenlemeler için C. Wichterich şöyle bir çalışma biçimi önerir: «Ele alınacak konu biriminde çıkış noktası öğrencinin kendi deneyim alanı olmalıdır. Ancak bunun yanı sıra öğrenci yabancı gerçeğin konuyla ilgili yönüyle bir araya getirilmeli, öğrenciye bu yeni gerçeğe çözümlayici ve eleştirel bir bakışla yaklaşması, yeni olanla hesaplaşması öğretilmelidir. Sonunda ise onun düşüncelerini yeni bir bakış açısıyla çıkış noktasına, yani kendi deneyimine çevirmesine olanak tanınmalıdır. Böyle bir ders düzenlemesinin ana çizgileri, başlangıç ve bitiş noktalarında öğrencinin kendi kültür ve toplumunun, dolayısıyla da öğrencinin kendisinin bulunduğu, U biçiminde bir eğri olarak gösterilebilir»¹¹. Başka bir deyişle, öğrencinin kendi toplum düzeni içinde varolan, kendi deneyim alanları ile örtüşen konularla yabancı kültür içinde karşılaşması, daha önce de belirtildiği gibi, onun yeni olanla kendisine yakın olan arasına ilişkiler kurmasına, iki kültürün benzer ve farklı yanları ile ilgili düşünceler üretmesine, bir yandan kendisine yabancı olanı anlayabilmek dürtüsü ile amaç kültürle ilgili bilgiler edinmek istemesine, öte yandan da kendi kültürünü sorgulamasına neden olacaktır. Kültürlerarası bildirişime dayanan yabancı dil öğretimi ancak bu iki yönlü işlevi yerine getirirse amacına ulaşmış olur.

'Wir Lernen Deutsch' Ders Kitaplarında Kültür Ekileşimi

İncelememizde ana çizgilerini vermeye çalıştığımız yabancı dil öğretiminde kültür aktarımına yönelik görüşler, bugün Türkiye'de ortaokullarda kullanılan Almanca ders kitapları (Wir lernen Deutsch 1, 2, 3)¹² örneğinde somutlaştırıldığında ortaya çıkan başlıca sonuçlar şunlardır :

— 'Wir lernen Deutsch 1' ders kitabındaki konu alanları aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi, öğrencinin kendi deneyim alanlarından seçilmiştir¹³.

11 Wichterich, C., «Landeskunde als interkulturelle Kommunikation», *Praxisprobleme im Sprachunterricht*, Müller, Bernd-Dietrich (Hrsg.), München, 1984, s. 86.

12 Pekşirin, H., Aydoğan, B., Torkak, M., *Wir Lernen Deutsch 1, 2, 3*, Ankara, 1986.

13 *Wir Lernen Deutsch 1*, s. 16.

Ahmet ist ein Schüler.

- Herr Aksoy : Wie heisst du?
 Ahmet : Ich heisse Ahmet!
 Herr Aksoy : Was ist das?
 Ahmet : Das ist ein Buch.
 Herr Aksoy : Und was ist das?
 Tülin : Das ist ein Helf.
 Herr Aksoy : Ich schreibe jetzt ein Wort.
 (Er schreibt «ein Junge».)
 Herr Aksoy : Ahmet ist ein Junge.
 Was ist Ahmet?
 Tülin : Er ist ein Junge.
 Herr Aksoy : Und was bist du?
 Tülin : Ich bin ein Mädchen.
 Herr Aksoy : Ist Tülin ein Mädchen?
 Turgut : Ja, sie ist ein Mädchen.
 Herr Aksoy : Ahmet, du bist fleissig, du lernst gut.
 — Tülin lernt auch gut. Sie ist auch
 fleissig. — Bravol

Öğrencinin okul yaşamı ,aile çevresi, boş zaman değerlendirilmesi gibi, kitabın yöneldiği öğrenci grubunun (Türkiye’de yabancı dil olarak Almanca öğrenen 12-15 yaşlarındaki kız-erkek Türk çocukları) içinde bulunduğu dünyayı yansıtan konuların çıkış noktası yapılması gerçi eğitsel açıdan doğru bir tutumdur. Nitekim yukarıdaki örnekte gösterilen ‘okul bildirişim alanı’ 12-15 yaşlarında tüm öğrenciler için temel deneyim alanlarından biridir. Ancak bu deneyim alanı kapsamında öğrenciye sunulan, salt onun tanıdığı, bildiği bir dünyanın gerçekleridir. Yabancı dünyanın hiç yer almadığı bu ve benzeri diyaloglar doğal olarak öğrenciyi güdülemekten uzaktır. Çünkü, kültür karşılaştırması ölçütlerinde de belirtildiği gibi, öğrencide bir gerilime yol açmayan, merak uyandır-

mayan böyle çalışmalar yeni bir şeyler öğrenme dürtüsü de yaratmaz. Oysa sözü geçen deneyim alanı içinde öğrenciye kendi deneyimlerinin yanısıra yabancı gerçeğin de sunulması, onu kendisine yabancı olan bir dünyada yaşayan, ama kendisiyle aynı deneyimleri daha değişik biçimde paylaşan yaşlılarının davranış biçimleriyle biraraya getirir. Bu ise öğrencinin 'bu olay bizde daha başka', 'bizde değişik olan ne?', 'ben olsam ne yapardım?' gibi sorularla yabancı olana yaklaşmasına, yabancı gerçeği anlamaya çalışmasına yol açar. Bu soruları yanıtlayabilmek için ise öğrenci yabancı olanla ilgili yeni bilgiler edinmek ister.

Öte yandan, yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, 'Wir lernen Deutsch' ders kitabındaki tüm diyaloglar belli dilbilgisi yapılarını ve belli sözcükleri öğretmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu diyaloglarda yer alan kişilerin tek işlevleri bu dilsel malzemeyi sunmak ve yinelemektir. Böyle bir düzenleme sonucu kurulmuş diyaloglarda karşımıza inandırıcı olmayan, yapay bir dünya çıkar. Bu yapay dünya içinde öğrenciye yöneltilen 'Was ist das? -Das ist ein Buch', 'Was bist du?- Ich bin ein Mädchen.', 'Ist Tülin ein Mädchen?- Ja, sie ist ein Mädchen'. türünden sorular ise öğrencinin önceden bildiği gerçekleri yabancı dilde söze dökmesine olanak sağlar yalnızca, öğrenciye yabancı dil aracılığıyla eylemde bulunma yetisi kazandırmaz. Oysa günümüzde yabancı dil öğretiminin üst-amacının kişiye bildirişim, dolayısıyla eylem yetisi kazandırmak olduğuna değinildi. Yukarıda sözü geçen türden sorularla ise bu amaca ulaşamayacağı açıktır.

Bu açıdan bakıldığında 'Wir lernen Deutsch I' ders kitabı için seçilmiş konu alanları içinde yeni düzenlemelere gidilmesi zorunludur. Ders içerikleri Almanca konuşulan ülkelerdeki aynı yaş grubu öğrencisinin gerçeklerini de yansıtacak biçimde değiştirilirken, bir yandan da öğrencinin bildirişim/eylem yetisini geliştirici yönde uygulamalara gidilmelidir.

Örneğin, 'okul' deneyim alanı içinde aşağıdaki konularla çalışılması, bu konular kapsamında karşılaştırmalara başvurulması, kültür etkileşimi yoluyla ulaşılmak istenen amaçları gerçekleştirmede yardımcı olabilir :

- Öğrencinin 'okul' gerçeğine yaklaşımı
 - Derslerin karşılaştırılması (ders planı, zorunlu dersler, seçmeli dersler)
 - Öğrencinin derslere yaklaşımı (sevdiği dersler, sevmediği dersler)
 - Sınav sistemi, sınav baskısı, karne
 - Öğrenci-öğretmen ilişkileri
 - Öğrenci-yönetmelik ilişkileri
 - Öğrenci-öğrenci ilişkileri
 - Ders dışı etkinlikler
- v.b.

— 'Wir lernen Deutsch 1'in yalnızca öğrencinin kendi dünyası ile ilgili gerçeklere yer verdiği belirtildi. 'Wir lernen Deutsch 2 ve 3'ders kitaplarında ise, Almanya ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır. 'Tülin ist in München', 'Ein Ausflug nach Tegernsee', 'Deutschland', 'Eine Fahrt nach Frankfurt'¹⁴, 'Aus der Geschichte der Neustadt', 'Das deutsche Museum'¹⁵, v.b. örneklerde öğrenci yabancı dünya ile karşılaşır. Bu örneklerde öğrenciye Almanya'nın bazı kent ve yöreleriyle ilgili bilgiler verilir. Bilgi iletmeye yönelik ülkebilgisi çalışmaları Almancanın Almanya dışında yabancı dil olarak öğretilmesinde kuşkusuz önemli bir yer tutar. Ancak, 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarındaki bilgiler, öğrencinin içinde bulunduğu yaş grubunu aşan turistik bilgi niteliğindedir. Ayrıca bu bilgiler yer yer öğrencinin ilgisini dağıtacak denli ayrıntılı sunulmuştur. Öğrenci doğrudan doğruya kendisine yönelik olmayan, bir anlamda kendisinin saymadığı bu bilgilere sahip çıkmaz, onları özümsemez. Öğrenci için bu bilgiler yalnızca ders için, sınav için öğrenilip sonra da unutulacak bilgilerdir. Oysa bugün kültür etkileşiminin vurgulandığı yabancı dil derslerinden beklenen, öğrenciye amaç-kültür ile ilgili bilgileri iletirken, bu bilgiler yoluyla öğrenciye bir yandan eleştirel bir bakış kazandırmak, öte yandan ise onun toplumsal eylem yetisini zenginleştirmektir. Artık önemli olan yabancı dünya-

14 *Wir Lernen Deutsch 2*, s. 68, 72, 73, 81.

15 *Wir Lernen Deutsch 3*, s. 56, 62.

nın dizgesel betimlemelerinden çok gerek yabancı, gerekse bildik olanın tartışılabilir kılınmasıdır. 'Wir lernen Deutsch 2,3' ders kitaplarında amaç-kültüre ilişkin bilgilerin aktarıldığı metinlerin bu bakış açısı doğrultusunda değiştirilmesi zorunludur.

Görüldüğü gibi, bugün ortaokullarda kullanılan ders kitaplarında ana çizgilerini vermeye çalıştığımız kültür karşılaştırmalarına yönelik yaklaşımın izlerini bulmak olanaklı değildir. Oysa, belirttiğimiz gibi, yabancı dil öğretimi son çözümlemede kültürlerarası bildirişimin gerçekleştiği bir alandır. Bu bakımdan ortaöğretim kurumları için yeni ders kitaplarının hazırlanmasının sözkonusu olduğu günümüzde, yapılacak çalışmalara, incelememizde sözü edilen bakışlar doğrultusunda düzenlemeler getirilmesi, bu kurumlarda daha verimli Almanca derslerine olanak sağlayacaktır.